

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Psühholoogia instituut

Gerli Grünberg

**Meelelahutusasutuste teenindajatele ja turvatöötajatele mõeldud STAD
koolitusprogrammi rakendatavusuuring Tartu ööklubide näitel**

Rakendusliku käitumisteaduse õppekava magistritöö

Juhendaja: Mariliis Öeren, PhD

Tartu 2024

Kokkuvõte

Antud magistritöö eesmärk oli uurida neljas Tartu ööklubis teenindajate ja turvatöötajate teadmisi vastutustundliku alkoholi serveerimisest ning STAD koolitusprogrammi rakendatavust. Teema on aktuaalne, sest Eestis piloteeritakse 2024. aastal Rootsist üle võetud STAD programmi, vähendamaks uimastitega seotud kitsaskohti ööelu kontekstis. Eesmärk on pakkuda koolitusele praktilisemat väljundit läbi ööklubi töötajate kogemuste.

Probleemikirjeldus näitab, et alkoholi liigtarvitamine on Eestis aina kasvavaks probleemiks, põhjustades riigile liigset survet korrakaitstes, pääste valdkonnas ja sotsiaalsüsteemis. Teadus- ja tõenduspõhise ennetusena on STAD programmi hindamiseks Rootsis läbi viidud mitmeid uuringuid, mille tulemused näitavad, et antud meede võib tuua loodetud kasu ka Eestis.

Uuringu esimeses etapis viidi läbi ankeetküsitlus, saamaks teada ööklubide töötajate senised teadmised vastutustundlikust alkoholi serveerimisest, teises osas võimaldati läbida STAD veebikoolitus meelelahutusasutuste töötajatele ja kolmandas osas paluti läbi küsimustiku tagasisidet koolituse rakendamisest enda asutuses. Planeeritud olid ka intervjuud, milles aga keegi osaleda ei soovinud. Antud uuringu valim on väike, sest ööeluasutuste töötajate motivatsioon osaleda oli madal, seetõttu saab kajastada vaid tunnetuslikke tulemusi. Töö tulemusel selgus, et töötajate teadlikkus vastutustundliku alkoholi serveerimisel on kõrge, kuid jätkuvalt nähakse probleeme liigjoobes ja alaealistele klientidele alkoholimüügi osas. Koolituse tagasisidena tõusis teadlikkus Eestis kehtivast seadusandlusest ning liigjoobes kliendi joobeastmete ära tundmises, kuid teemad olid liiga teoreetilised, seega vajab koolitusmoodulite praktiline pool täiustamist.

Uurimustöö annab soovitusi praktikutele ja teadlastele teema täiendamiseks, mis edastatakse STAD projektigrupile. Põhilised ettepanekud on koolitusmoodulisse praktiliste juhtumilahenduste lisamine ja osalemise motivatsiooni võimestamine. Riiklikus vaates on soovitus sarnaselt Rootsile luua alkoholi litsentsisüsteem koos nõudega igal meelelahutusasutuse töötajal antud koolitus läbida.

Abstract

The aim of this master's thesis was to investigate the knowledge of service staff and security personnel in four nightclubs in Tartu regarding responsible alcohol serving and the applicability of the STAD training program. The topic is relevant as in 2024 Estonia is piloting the STAD program, adopted from Sweden, to address drug-related issues in the nightlife context. The goal is to provide a more practical output to the training through the experiences of nightclub employees.

The problem description indicates that alcohol abuse is a growing problem in Estonia, causing excessive pressure on law enforcement, rescue services, and the social system. As a research- and evidence-based prevention measure, several studies evaluating the STAD program have been conducted in Sweden, with results suggesting that this measure could also bring the desired benefits in Estonia.

In the first stage of the study, a questionnaire survey was conducted to assess the existing knowledge of nightclub employees regarding responsible alcohol serving. In the second stage, the opportunity to undergo the STAD online training was provided to entertainment venue staff, followed by feedback collection on the implementation of the training in their respective establishments through a questionnaire. Interviews were also planned but no one volunteered to participate. The sample size of this study is small due to low motivation among nightclub staff to participate, thus only perceptual results can be reflected. The study revealed that the awareness of responsible alcohol serving among employees is high, but problems persist regarding serving alcohol to intoxicated and underage customers. Feedback from the training highlighted increased awareness of Estonian legislation and recognising the level of intoxication in customers, but the topics were too theoretical, indicating a need for improvement in the practical aspects of the training modules.

The research provides recommendations for practitioners and researchers to enhance the topic, which will be communicated to the STAD project group. The main suggestions include adding practical case resolutions to the training module and enhancing motivation to participate. From a national perspective, it is recommended, similar to Sweden, to establish an alcohol licensing system with a requirement for all entertainment venue staff to undergo such training.

Sisukord

Kokkuvõte.....	2
Abstract.....	3
1. Sissejuhatus.....	5
2. Probleemi kirjeldus	8
3. Taustauuring	14
3.1 Uuringu eesmärk	14
3.2 Uurimisküsimused.....	14
3.3 Valim.....	15
3.4 Uuringu meetodid.....	15
4. Sekkumine.....	16
5. Uuringu tulemused.....	19
5.1 Ankeetküsitlus	19
5.2 Intervjuud Rootsi programmi eestvedajatega	23
6. Uuringu järeldused.....	24
6.1 Töö tulemuste kokkuvõtte eesmärkide valguses	26
6.2 Töö tugevused ja piirangud	27
6.3 Järeldused ja soovitused praktikutele	28
Kasutatud kirjandus	30
Lisa 1. Uuringu eel- ja järelküsitlus ööklubide töötajatele	33

1. Sissejuhatus

Täna on alkoholi müügikoht Eesti inimestele lähemal kui perearst, apteek, koolimaja, politsei või pääste. Enamikule elanikest on alkoholipood kümne minuti kaugusel, kuid vähem kui pooled on sama lähedal politseile. Eestis on alkoholipoodide 13 korda rohkem kui politseinikke (üldistavalt öelda 9000 müügikohta versus 700 patrullpolitseinikku) – viimaste arv väheneb igal aastal 150 võrra, samal ajal kui alkoholipoodide arv suureneb 400 võrra. (L. Aaben, personaalne kommunikatsioon, 3. mai 2024; Orro et al., 2023).

Alkoholi liigtarvitamine on üks olulisemaid probleeme, mis mõjutab Eestit nii sotsiaalselt kui majanduslikult. Probleem ei piirdu vaid üksikisikutega, vaid avaldab ulatuslikku mõju tervele ühiskonnale. Alkoholi liigtarvitamise tagajärjed kajastuvad mitmel tasandil, põhjustades riigi tasandil olulisi kulusid nii inimressursside kui rahaliste vahendite osas (SOM, 2014). Joobes olekus inimeste hooletus või otsene riskikäitumine võib viia kurbade tagajärgedeni ning suurendab nii politsei, pääste kui ka meditsiinitöötajate koormust. Lisaks otsestele kahjudele koormab alkoholi liigtarvitamine riigi sotsiaalhoolekandesüsteemi. Alkoholismi ja sellega kaasnevate terviseprobleemide ravimine ning sotsiaalsete tagajärgedega tegelemine nõuab riigilt märkimisväärsed investeeringuid, sest alkoholi liigtarvitamine on mitmetahuline probleem, mis mõjutab sügavalt Eesti ühiskonda ning sellele on vaja leida toimivaid lahendusi (SOM, 2014).

Siseministerium, Tervise Arengu Instituut (TAI) ja Politsei- ja Piirivalveameti (PPA) kohandavad Eesti oludele programmi Stockholm Prevents Alcohol and Drug Problems (STAD), mille meelelahutusasutuste töötajatele mõeldud koolitusmooduli rakendatavust Eesti kontekstis uurin oma magistritöö raames Tartu linna ööklubides. Töö tulemus saab pakkuda soovitusi koolitusmooduli paremaks kohandamiseks ja kasutamiseks Eestis.

STAD sai alguse 1995. aastal projektina ning on organisatsiooniliselt osa psühhiaatriauringute keskusest, mis toimib Stockholmi maanõukogu ja Karolinska Instituudi koostöös (Terviseinfo, 2023).

STAD-i tegevus, mis keskendub alkoholi ja narkootikumide kuritarvitamise ennetamisele, koosneb viiest strateegilisest valdkonnast: uurimine, meetodi väljatöötamine, meetodi rakendamine, hindamine ja koolitus. STAD-i tööd iseloomustab süstemaatiline lähenemine, st edukas ennetustöö peaks põhinema valdkondadevahelisel koostööl võtmeisikutega, kes teevad koostööd, et mõjutada alkoholi ja narkootikumide kättesaadavust ja nõudlust ühiskonnas. Ennetusmeetodid, millega STAD töötab, on välja töötatud ja rakendatud tihedas koostöös

teadusuuringute ja praktika vahel. Hindamine on STAD-i jaoks tähtsal kohal ja tagab, et ennetusmeetmete kasutamine on võimalikult tõhus (TAI, 2023).

2019. aastal avaldati raport „*STAD in Europe evaluation report*“, mis keskendus uuringutele STAD tulemuslikkuse kohta Euroopas. Uuringus tuuakse välja, et STAD mudelil on potentsiaali ülekandmiseks erinevatesse alkoholi tarvitamise keskkondadesse Euroopas, eriti ööelu puhul. Mitmes riigis viitab kohalik hindamine sellele, et sekkumiste rakendamine on seotud teguritega (nt kättesaadavus, reklaam, kultuurilised normid ja sotsiaalsed tavad), mis soodustavad alkoholi liigtarvitamist. Siiski on vajalik täiendav programmi hindamine, et määrata selliste sekkumiste jätkusuutlikkus ja pikaajalised mõjud Euroopa ööelukeskkondades. STAD in Europe projekt ja sellega seotud sekkumised on toonud esile uusi teadmisi alkoholi müügi ning tarvitamise kohta üle kogu Euroopa. Lisaks on see läbi võtmeisikute koolitamise toetanud kogukondi ja suurendanud võimekust probleemi lahendamisel (Quigg et al., 2019).

Lisaks on STAD programmi mõju uuritud vägivalda kontekstis. Näiteks uuringu, mis hõlmas kogukonna kaasamist, vastutustundliku alkoholimüügi koolitust ja alkoholiseaduse täitmise järelevalvet, tulemused näitasid, et programmi rakendamisega vähenes alkoholiga seotud vägivaldajuhtumite arv sekkumispiirkondades 37% võrreldes kontrollpiirkondadega. Lisaks tõi programm kaasa olulisi kulusääste, näiteks hinnati, et iga programmi investeeritud ühe Rootsi krooni kohta säästeti keskmiselt üheksa krooni vägivalda vähendamise ja sellele järgnenud kulude vähenemise tõttu (Wallin et al., 2003a).

Teises uuringus leiti, et piirkondades, kus rakendati STAD programmi, vähenes alkoholiga seotud vägivald kontrollpiirkondadega võrreldes 25%. Lisaks vähenes nendes sekkumispiirkondades keskmine alkoholiga seotud vigastuste arv 15% (Wallin & Andreásson, 2004b).

Programmi maale toomisel arutatakse ministriumite tasemel ka selleks kuluvat ressursi ja saadavat hinnangulist kasu. STAD-i puhul on Rootsis tehtud kulutõhususe uuring, mille eesmärk oli arvutada programmi kulutõhusus ühiskondlikust perspektiivist, hõlmates rakendamise kulusid, säästusid vägivalda vähenemise tulemusel ning tervisekasusid tervelt elatud eluaastate näol. Programm hõlmas halduskulude, alkoholi serveerimise tavadega seotud uuringute, kogukonna mobiliseerimise, vastutustundliku alkoholi serveerimise koolituse ja rangemate alkoholiseaduste jõustamise kulusid. Vägivalla vähenemise mõju hindamiseks viidi läbi küsitlus 604 vägivaldaohvri seas. Programmi kogu maksumuseks hinnati 796 000 eurot.

Ühe vägivallajuhtumi keskmine hind hinnati 19 049 euroks, mis tähendab üldist säästu 31,3 miljonit eurot (Månsdotter et al., 2007).

2022. aastal viis Tallinna turvalise ööelu projektigrupp läbi STAD koolitusel põhineva sekkumise ühes linna ööklubis. Lisaks tavapärasele teenindajate koolitusele katsetati ka kaardisüsteemi. Klientidele, kellel olid silmnähtavad joobe tunnused, kuid kes ei häirinud kedagi, anti võimalus jätkata pidutsemist alkoholivabade jookidega. Lisaks anti neile kollane kaart, millel oli tekst "mängid ohtlikult". Projekti tiimiliige selgitas kliendile kaardi saamise põhjuse ning soovitas edaspidi alkoholi asemel vett tarbida. Klientide puhul, kes olid aga silmnähtavas joobes ning ohustasid enda või teiste turvalisust, sekkus turvatöötaja, andes punase kaardi ning suunates ta asutusest välja. Klientidele, kes lahkudes olid endiselt viisakad ning ei tekitanud probleeme, anti valge kaart, mis samal ajal toimis ka klubi küllastuse korduskutsena. Selle meetme eesmärk oli positiivselt kinnistada sotsiaalselt aktsepteeritavat ja teisi mitte häirivat käitumist ning motiveerida kliente ka tulevikus mõistlikult käituma. Projektimeeskonna vaatluse tulemusena külastas ööklubi sel õhtul 616 inimest, baaritöötajad keeldusid alkoholi müügist mitmeid kordi ja vett anti heldelt (mida hilisem kellaeg, seda rohkem). Turvatöötajad suunasid lahkumisele 10 inimest ning jagamisele läks 50 klubi kordusküllastuse kutset.

Projektimeeskonna hinnangul:

1. lubati klubisse ka inimesi, kes olid (mõnevõrra pikemalt kõrvalt jälgides) silmnähtavalt joobes ning kelle seisund ja käitumine ei olnud klubis viibimiseks sobilik;
2. müüdi alkoholi ka inimestele, kes tegelikult oleksid pidanud võtma vett (mõnevõrra pikemalt kõrvalt jälgides) ja ootama enne järgmist alkohoolse joogi tarvitamist. Üks põhjusest võis olla ka see, et baaritöötajal oli väga kiire ning ta ei jõudnud jälgida iga klienti põhjalikult. Töötajatel on mõnevõrra keeruline, mõnel juhul võivad puududa ka harjumus või oskused jälgida inimeste joobeastet;
3. osutus kollaste ja punase kaartide jagamine väga keeruliseks, sest peo dünaamika ja alkoholimüük oli liialt aktiivne.

2024. aastal on ministeeriumite eestvedamisel kavandatud alkoholipoliitika Rohelise raamatu uuendamine järgnevas kümneks aastaks, mille üheks osaks on teadus- ja tõenduspõhiste tegevuste integreerimine Eestisse. Lähtuvalt STAD programmi rakendamise ja tulemuslikkuse uuringutest võiks programm olla tugev variant pikaajalises perspektiivis Eesti alkoholipoliitika

edasises kujundamises. Töö tulemused edastan pärast lõputöö kaitsmist programmi Eesti eestvedajatele ja Tartu Linnavalitsuse esindajatele, et vajadusel muuta kohandatud koolitused kasulikumaks ning kasutajasõbralikumaks.

2. Probleemi kirjeldus

Alkoholi näol on tegemist legaalse uimastiga, mida Eestis võib tarvitada alates 18. eluaastast. Selle laialdane reklaamimine ja lihtne kättesaadavus on muutnud alkoholi tarvitamise tavaliseks nähtuseks tänapäeva ühiskonnas. Ent alkohol ei ole tavaline tarbekaup, selle kasutamisega kaasnevad kahjud nii tarbijale endale kui ka ühiskonnale tervikuna. (SOM, 2014)

2023. aastal avaldas TAI koostöös Eesti Konjunkturiinstituudiga aastaraamatu „Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud Eestis“, mis andis põhjaliku ülevaate olukorrast Eestis 2022. aastal (Orro et al., 2023). Aastaraamatut väljastatakse regulaarselt, et jälgida Eesti alkoholi trende, tarvitamisega kaasnevaid kahjusid ning elanikkonna arvamust alkoholipoliitika osas.

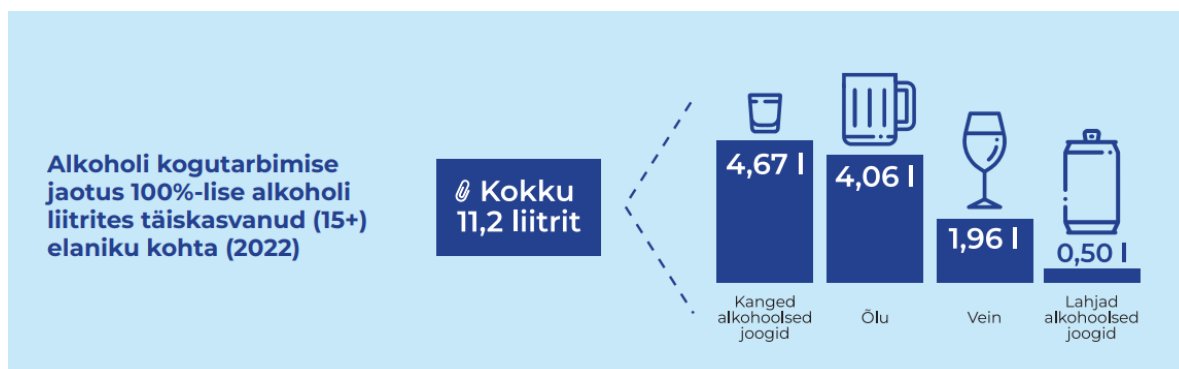
Alkoholsete jookide müük Eestis kasvas 2022. aastal 6% ja moodustas kokku 149 miljonit liitrit (võrdluseks 2021. aastal oli see 141 miljonit liitrit). Müük suurenes kõikide joogigruppide osas ja kõige kiiremini kasvas see kangel alkoholil, mida müüdi kokku 16,2 miljonit liitrit (kasv võrreldes 2021. aastaga 13,9%). 2022. aastal moodustas tarbimine 11,2 liitrit absoluutalkoholi ühe täiskasvanud (15+) elaniku kohta (vt tabel 1, joonis 1) (Orro et al., 2023).

Tabel 1. Alkoholi tarbimine 2011–2022 liitrites täiskasvanud (15+) elaniku kohta 100% alkoholis (Tervise Arengu Instituut, 2023)

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	
Legaalne müük	16,27	16,96	17,75	17,29	16,72	15,61	13,08	10,81	11,63	11,17	11,74	12,81	Legal sales
Turistide kaasaostud	4,26	4,73	5,64	5,60	5,53	5,54	4,61	3,63	3,49	1,97	1,62	2,68	Exports by tourists
Turistide tarbimine Eestis	0,86	0,97	1,08	1,17	1,12	1,15	1,13	1,02	0,94	0,38	0,19	0,57	Consumption by tourists in Estonia
Välismaalt ostetud	0,77	2,50	3,38	2,86	1,73	0,86	1,06	Bought abroad
Illegaalne müük	0,88	0,88	0,83	0,57	0,48	0,48	0,46	0,49	0,34	0,28	0,26	0,57	Illegal sales
Kokku tarbitud Eesti elanike poolt*	12,02	12,14	11,86	11,09	10,55	10,17	10,30	10,03	10,40	10,83	11,06	11,18	Total consumption by Estonian inhabitants*

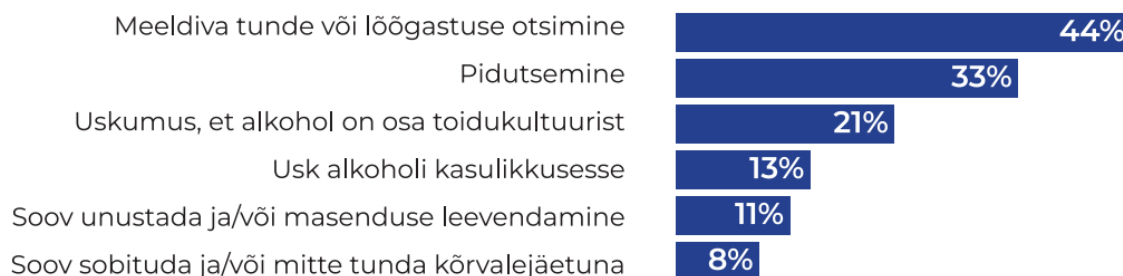
2022. aastal läbi viidud Eesti täiskasvanud rahvastiku tervisekäitumise uuringus hinnati käitumismustreid peamiselt tarvitamise sageduse ja tarvitatud koguste abil viimase 12 kuu jooksul (Reile & Veideman, 2023). Uuringu kohaselt tarvitas viimase aasta jooksul alkoholi rohkem kui kord nädalas 19% uuringus osalenutest. See näitaja oli nii meeste (28%) kui naiste

(13%) puhul sarnane viimase kolme uuringuperioodiga. Kuue või enama alkoholiühiku¹ tarvitamine vähemalt kord nädalas esines 11% vastanutest (21% meestest ja 4% naistest), mis ei erine oluliselt 2020. aastast, kuid oli oluliselt suurem võrreldes perioodiga 2014–2018.

Joonis 1. Alkoholi kogutarbimise jaotus 100%-lise alkoholi liitrites täiskasvanud (15+) elaniku kohta 2022. aastal (Tervise Arengu Instituut, 2023a)

Põhiliseks ajendiks alkoholi tarvitamisel toob TAI uuring „Alkohol ja selle tarvitamine Eestis“ välja meeldiva tunde või lõõgastuse otsimise (44%), sellele järgneb pidutsemine (33%), kuid põhjustest ei jää välja ka negatiivsete tunnetega toimetulek (11%) või kuuluvustunde tekitamine (8%) (vt joonis 2) (Tervise Arengu Instituut, 2023).

Joonis 2. Tarvitamise ajendid (Tervise Arengu Instituut, 2023)

Üheks enamlevinud alkoholiga seotud seaduserikkumiseks on joobes mootorsõiduki juhtimine (vt tabel 2). Viimase kümne aastaga on joobes juhtimiste arv vähenenud ligi poolteist korda, kuid 2022. aastal see taas tõusis ning PPA registreeris alkoholi- või narkojoobes sõidukijuhtimisi 4926 korral. Joobes mootorsõidukijuhtide osalusel toimus 2022. aastal 133 liiklusõnnetust, milles hukkus 13 ning vigastada sai 166 inimest (Orro et al., 2023).

¹ Alkoholiühik on 10 g absoluutset alkoholi, mis on etanooli kogus, mille terve täiskasvanu organism suudab lagundada umbes ühe tunni jooksul.

Tabel 2. Mootorsõiduki juhtimine joobeseisundis ja sellega seotud liiklusõnnetused 2011–2022 (Tervise Arengu Instituut, 2023)

	Politsei poolt registreeritud joobes juhtimiste arv*	Politsei poolt registreeritud joobes juhtimiste arv 10 000 elaniku kohta*	Liiklusõnnetuste arv joobes mootorsõidukijuhi osalusel**	Liiklusõnnetuste arv joobes mootorsõidukijuhi osalusel 10 000 elaniku kohta**	Hukkunute arv**	Vigastatute arv**
	<i>Drunk-driving registered by the police*</i>	<i>Drunk-driving registered by the police per 10 000 inhabitants*</i>	<i>Number of accidents involving drunken motorvehicle drivers**</i>	<i>Number of accidents involving drunken motorvehicle drivers per 10 000 inhabitants**</i>	<i>Number of killed persons**</i>	<i>Number of injured persons**</i>
2011	7 060	53,1	216	1,6	22	313
2012	7 190	54,3	203	1,5	18	279
2013	6 945	52,6	207	1,6	28	267
2014	6 637	50,4	159	1,2	18	231
2015	6 452	49,1	153	1,2	16	234
2016	5 875	44,6	171	1,3	7	241
2017	5 173	39,3	159	1,2	13	233
2018	5 248	39,8	146	1,1	13	209
2019	5 357	40,4	139	1,0	13	160
2020	5 247	39,5	137	1,0	16	154
2021	4 643	34,9	132	1,0	17	156
2022	4 926	37,0	133	1,0	13	166

Päästeameti andmetel on paljude tule- ja veeõnnetuste, kukkumiste ning alajahtumiste põhjustajaks samuti alkohol. Tuleõnnetustes hukkus 2022. aastal kokku 49 inimest, neist 24 (49%) inimest oli joobes (vt tabel 3). Aasta jooksul uppus 32 inimest, neist 21 (66%) ei olnud kained (vt tabel 4). Kukkumise tagajärjel sai surma 79 inimest, neist oli joobes 20 (25%) (vt tabel 5) ning alajahtumise tõttu kaotas 2022. aastal elu 46 inimest, neist alkoholi oli eelnevalt tarvitanud 16 (35%) (vt tabel 6) (Orro et al., 2023).

Tabel 3. Tuleõnnetustes hukkunute arv joobeastmete lõikes 2021–2022 (Tervise Arengu Instituut, 2023)

	Arv - Number		Osakaal, % - Proportion, %		
	2021	2022	2021	2022	
Kaine	13	17	26,5	34,7	<i>Sober</i>
Kerge joove	3	0	6,1	0,0	<i>Low intoxication</i>
Keskmine joove	8	11	16,4	22,5	<i>Moderate intoxication</i>
Raske joove	13	13	26,5	26,5	<i>High intoxication</i>
Olek määramata	12	8	24,5	16,3	<i>Condition not determined</i>
Kokku	49	49	100,0	100,0	<i>Total</i>

Tabel 4. Uppunute arv joobeastmete lõikes 2021–2022 (*Tervise Arengu Instituut, 2023*)

	Arv - Number		Osakaal, % - Proportion, %		
	2021	2022	2021	2022	
Kaine	26	9	42,6	28,1	Sober
Kerge joove	2	8	3,3	25,0	Low intoxication
Keskmine joove	19	7	31,1	21,9	Moderate intoxication
Raske joove	10	6	16,4	18,7	High intoxication
Olek määramata	4	2	6,6	6,3	Condition not determined
Kokku	61	32	100,0	100,0	Total

Tabel 5. Kukkumise tagajärjel hukkunute arv joobeastmete lõikes 2021–2022 (*Tervise Arengu Instituut, 2023*)

	Arv - Number		Osakaal, % - Proportion, %		
	2021	2022	2021	2022	
Kaine	45	33	48,4	41,8	Sober
Kerge joove	7	6	7,5	7,6	Low intoxication
Keskmine joove	11	6	11,8	7,6	Moderate intoxication
Raske joove	6	8	6,5	10,1	High intoxication
Olek määramata	24	26	25,8	32,9	Condition not determined
Kokku	93	79	100,0	100,0	Total

Tabel 6. Alajahtumise tagajärjel hukkunute arv joobeastmete lõikes 2021–2022 (*Tervise Arengu Instituut, 2023*)

	Arv - Number		Osakaal, % - Proportion, %		
	2021	2022	2021	2022	
Kaine	41	27	56,9	58,7	Sober
Kerge joove	10	4	13,9	8,7	Low intoxication
Keskmine joove	17	6	23,6	13,0	Moderate intoxication
Raske joove	3	6	4,2	13,0	High intoxication
Olek määramata	1	3	1,4	6,6	Condition not determined
Kokku	72	46	100,0	100,0	Total

2022. aastal toimus alkoholiga seotud registreeritud kuritegusid 71 (vt tabel 7). Põhiosa alkoholiga seotud kuritegudest hõlmavad alaealiste kallutamisest alkoholi tarvitamisele, 66 juhtumit 2022. aastal. Alkoholiseaduse rikkumisi tuvastati 2022. aastal oluliselt vähem kui aasta varem, kokku 1159 rikkumist, peamiseks rikkumiseks oli alkohoolsete jookide tarvitamine alaealiste poolt (Orro et al., 2023).

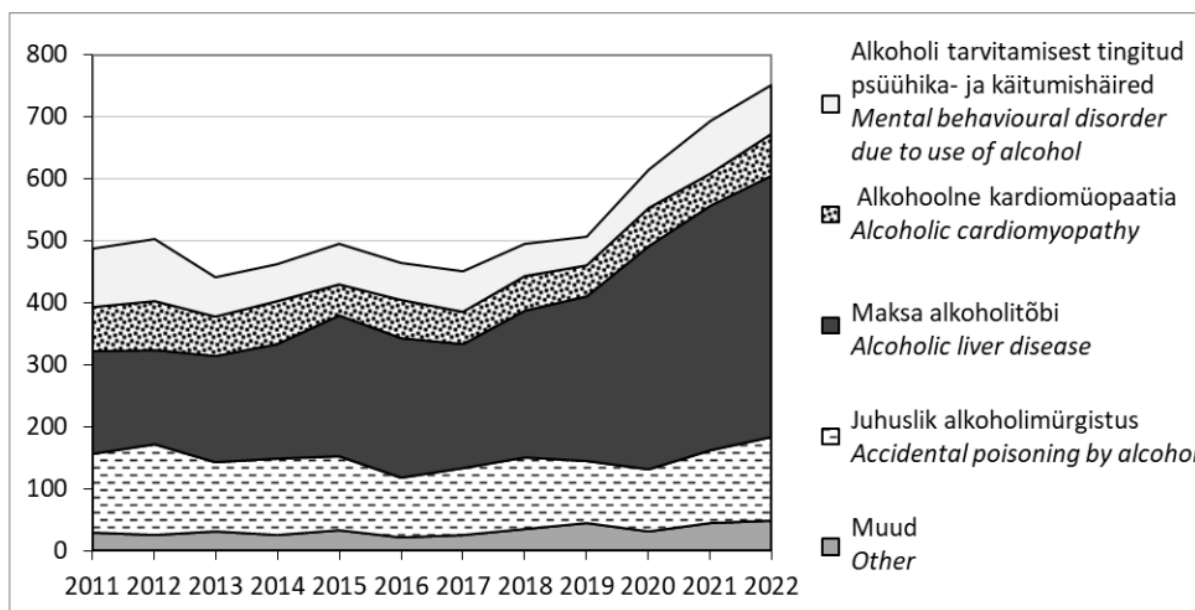
Tabel 7. Alkoholiga seotud registreeritud kuritegude arv 2011–2022 (*Tervise Arengu Instituut, 2023*)

	Alaealise kallutamine alkoholi tarvitamisele (§182) <i>Inducing minor to consume alcohol (§182)</i>	Alaealisele alkoholi müümine ja ostmine (§182,1) <i>Selling alcohol to minor and purchasing alcohol for minor (§182,1)</i>	Alkoholi ebaseaduslik tootmine (§374)* <i>Illegal production of alcohol (§374)*</i>	Alkoholi käitlemise korra rikkumine (§375) <i>Violation of procedure for handling alcohol (§375)</i>	Kokku <i>Total</i>
2011	23	4	5	38	70
2012	18	2	5	43	68
2013	25	2	6	44	77
2014	37	0	6	43	86
2015	63	13	-	14	90
2016	115	22	-	12	149
2017	77	1	-	24	102
2018	82	1	-	16	99
2019	76	8	-	12	96
2020	71	3	-	7	81
2021	62	6	-	8	76
2022	66	3	-	2	71

* §374 muutus kehtetuks alates 01.01.2015 - § 374 is not valid from 01.01.2015.

Alkoholi liigtarvitamisest põhjustatud haiguste tõttu pöördus 2022. aastal eri- või perearsti poole 8235 inimest. Kõige rohkem diagnoositi inimestel alkoholipsühhoosi (3366 patsiendil), alkoholisõltuvust (1493 patsiendil), haigestumist maksa alkoholitõppe (1373 patsiendil) ja alkoholi toksilist toimet (996 patsiendil). Alkoholiga seotud haiguste ravikulud (ilma tasuliste visiitideta) moodustasid 8,44 miljonit eurot (TAI, 2023).

Alkoholi liigtarvitamisest põhjustab surmajuhtumeid kõige sagedamini maksa alkoholitõbi, mille tagajärjel suri 2022. aastal 422 inimest. Teine sagedasem alkoholi liigtarvitamisest tulenev surmapõhjus on alkoholimürgistus, mille tõttu suri 2022. aastal 136 inimest. Suremus alkoholiga seotud haigustesse on olnud kasvav alates 2018. aastast ja selle ajaga on surmajuhtumite arv suurenenud 67,2% (vt joonis 3) (TAI, 2023).

Joonis 3. Alkoholiga seotud haigustest põhjustatud surmajuhtumite arv aastas 2011–2022, *Tervise Arengu Instituut 2023*.

Alates 2011. aastast on Tervise Arengu Instituut teostanud testostlemist alkohoolsete jookide müügi üle. Testostlemise eesmärk on uurida, kui palju müüakse noortele alkohoolseid jooke ilma nõuetekohaselt vanust kontrollimata. 2022. aastal laiendati uuringut esmakordselt, hõlmates lisaks tavalistele kassadele ka iseteeninduskassasid. Uuringu tulemusel leiti, et tavakassade puhul küsiti dokumenti 46% juhtudest, kus müügist keelduti 37% testostudest. Iseteeninduskassades tehtud ostudest nõuti vanust tõendavat dokumenti 30% kordadel, millest 10% juhtudest keelduti müügist (Mäll & Tarlap, 2023).

2012. aasta kontrollostudega seotud Emori uuringus on lühidalt kirjeldatud ka osalejate tunnetuslikke põhjuseid, miks müüja võis alaealise kahtlusega alkoholimüügi tehinguga kas katkestada või lõpule viia. Välja on toodud, et kassas oli väheste kogemustega müüja, kes kartusest eksida või trahvi saada, küsis dokumenti. Samuti tuleb uurimusest välja, et dokumendilt sünniaastat vaadates, ei suudeta kiirelt peast õiget arvutust teha, kas tegemist on alaealise või täisealisega isikuga. Mitme toitlustusasutuse puhul on pärast ostu sooritamist tšeki küsimise peale tekkinud teenindajal kahtlus ning tehingust on loobutud (Emor, 2012).

TAI eestvedamisel on 2014. aastal läbi viidud pilootuuring joobetunnustega isikule alkoholi müügil, kus selgus, et Eestis on levinud praktika müüa alkoholi isikutele, kellel on märkimisväärne joobeseisund ning müügist keeldumine on harv nähtus. 37 juhtumist keelduti vaid ühel korral, põhjendades seda kliendi liigse joobeseisundiga (Sokk et al., 2015).

Buvik ning Tutenges uurisid 2018. aastal, miks baarmenid serveerivad sageli alkoholihoobes ja alaealisi kliente, hoolimata kehtivatest seadustest ja koolitusprogrammidest. Töö tulemusena leiti, et baaritöötajad seisavad silmitsi arvukate nõudmistega ja peavad tegema otsuseid surve all. Nad navigeerivad juhtide, klientide ja ametivõimude vastuoluliste ootuste vahel, mis viib neid sageli valede otsusteni (Buvik & Tutenges, 2018)

2016. aastal on uuritud ka meelelahutusasutuste juhtide praktikaid ja panust oma ettevõttes vastutustundliku alkoholi serveerimisel. Uuring toob välja, et juhid on enesekindlad suutlikkuses rakendada asutuses riiklikuid poliitikaid ning nad toetavad alati oma teenindajate otsuseid keelata alkoholimüük liigjoobes klientidele. Samas, hoolimata enesekindlusest ei ole enamik juhte selgelt kommunikeerinud oma töötajatele samme, kuidas keelata müük liigjoobes klientidele ega koostanud praktilisi tegevusjuhiseid. Uuring kinnitab, et alkoholi poliitika tõhus rakendamine nõuab kommunikatsiooni, koolitust ja järelvalvet (Nederhoff et al., 2016).

Sisekaitseakadeemias on 2012. aastal Erki Sloog oma magistritöö raames uurinud meelelahutusasutuste mõju avalikes kohtades toime pandud vägivallakuritegevusele Tartu linnas. Uuringust selgub, et Tartu linna avalikus ruumis toimuvad kõige sagedamini avaliku korra rasked rikkumised ja kehalised väärkohtlemised laupäeva ja pühapäeva öösel (Sloog, 2012). Ööklubidel on selles suur mõju, kuna 35% öösel avalikus ruumis toime pandud kehalistest väärkohtlemistest ja avaliku korra raskeist rikkumistest leiavad aset ööklubide või nende läheduses. Üks ööklubi tõstab ümbruskonnas registreeritud kuritegude hulka keskmiselt 1,45 kuriteo võrra aastas, seega meelelahutuskohtade ja nende lähialade vägivallakuritegevuse vastu võitlemine on üldise vägivalla taseme vähendamisel oluline.

3. Taustauuring

3.1 Uuringu eesmärk

Uurimistöo (magistritöö) eesmärk on uurida Tartu ööklubide Maasikas, Level, Vabank ja Shooters teenindajate ja turvatöötajate kogemusi (sh tegureid, mis on seotud programmi rakendamisega) ja tajutud tulemuslikkust STAD koolitusprogrammi rakendamisel meelelahutusasutuste keskkonnas.

3.2 Uurimisküsimused

1. Kuidas on meelelahutusasutuste teenindajad ja turvatöötajad rakendanud STAD koolitusprogrammi põhimõtteid ja meetodeid neljas Tartu ööklubis ning millised on nende kogemused selles protsessis?

2. Kuidas on STAD programmi põhimõtete ja meetodite rakendamine mõjutanud teenindajate ja turvatöötajate praktikaid ning teadlikkust alkoholiga seotud probleemidest?
3. Milline on koolitusel osalenute hinnang STAD programmi võimalikule tulemuslikkusele Eesti kontekstis?

Uuringu läbiviimiseks esitasin loa taotluse Tartu Ülikooli inimuuringute eetika komiteele. Komitee kooskõlastas avalduse otsuse nr 385/T-2, va ühispöördumise ööklubide esindajatele uuringus osalemiseks.

3.3 Valim

Valimisse kuulusid Tartu ööklubide Maasikas (äriregistris registreeritud töötajate arv 0), Vabank (äriregistris registreeritud töötajate arv 33), Level (äriregistris registreeritud töötajate arv 12) ja Shooters töötajad (äriregistris registreeritud töötajate arv 13). Jaotus on täpsemalt välja toodud uuringu tulemuste osas. Uuringu lõpu etapis lisati valimisse ka kaks Rootsi STAD programmi esindajat.

3.4 Uuringu meetodid

Uuring toimus perioodil 22. jaanuar – 15. aprill 2024. Kogu suhtlus meelelahutusasutuste töötajatega toimus läbi ööklubide esindajate. Kõik algupärased e-mailid ja lingid olid saadetud vaid neile, eesmärgiga, et nad ise jagaksid seda oma asutuse töötajate seas edasi. Kvantitatiivses uuringus olid eestikeelsed ankeetküsitlused koostatud Tartu Ülikooli Limesurvey keskkonnas koos magistritöö juhendajaga. Anonüümse veebipõhise ankeetküsitlusega (vt Lisa 1) uurisin ööklubide Maasikas, Level, Shooters ja Vabank töötajate teadlikkust alkoholi liigtarvitamisest ja alaealistele alkoholi müügist tingitud probleemidest ning kogusin teavet, mille abil paremini mõista, kuidas tagada vastutustundlik alkoholi müük. Küsitluse tulemusega soovisin paremini aru saada, millised on peamised mured ettevõtete töötajatel seoses alkoholi müügi ja sellega seotud teadlikkusega seaduste ning ennetusmeetmete osas ning välja tuua võimalikud valdkonnad, mida STAD koolitusse integreerida. Pärast ankeetküsitlust viisin läbi sekkumise osa ehk STAD veebikoolituse nelja ööklubi töötajate seas ning kuu pärast seda said töötajad uue kvantitatiivse uuringu veebipõhise ankeetküsitluse (vt Lisa 1), et selgitada välja, kuidas STAD koolitusprogrammi rakendamine on mõjutanud teenindajate ja turvatöötajate käitumist ning teadlikkust ja millised on olnud nende kogemused (sh takistavad tegurid) seotult programmi rakendamisega. Lisaks teisele ankeetküsitlusele soovisin vähemalt kaheksa töötajaga läbi viia kvalitatiivses uuringus poolstruktureeritud süvaintervjuud, milles

osalemiseks keegi soovi ei avaldanud. Rohkema teabe saamiseks pöördusin STAD programmi eestvedajatest Rootsi kolleegide poole ning esitasin kirjalikult küsimusi seoses kitsaskohtadega rakendamise algusperioodil Rootsis. Vastajateks olid Tobias Elgán, STAD dotsent Karolinska Instituudist ning Patrick Widell, Rootsi politsei piirkondliku kuritegevuse ennetuse koordinaator. Vastused tõlkisin inglise keelest eesti keelde tõlkeprogrammiga Google Translate ning kirjeldasin antud töö sekkumise osas ja analüüsi kokkuvõtte osas.

Uurimistöö koostamise käigus kasutasin ChatGPT tekstiroboti (<https://chat.openai.com/>) abi, et saada tagasisidet töö sisukorra ja sisupeatükkide kavandite struktureerimise kohta ning peatükkide põhiteksti keelekasutuse korrektsuse kohta. Saadud tagasisidest lähtuvalt olen töö teksti viimistlenud ning keelevead parandanud.

4. Sekkumine

Sekkumine oli konkreetselt suunatud meelelahutusasutuste töötajatele läbi vastutustundliku serveerimise koolitusprogrammi. STAD koolitusmoodul *Responsible Beverage Service* (RBS) ehk vastutustundlik alkoholi serveerimine, on end tõestanud koolitusmeetod, mis töötati välja Stockholmis aastatel 1995–2001 STAD projekti raames. Selle eesmärk on luua parem ja turvalisem ööelukeskkond, vähendades alkoholi ja narkootikumidega seotud vägivalda ja vigastusi. Meetod muudeti Stockholmis püsivaks "STAD-koostöö" nime all ja 2002. aastal hakkas see rahvatervise instituudi poolt levima Rootsi omavalitsustesse ja maakondade haldusnõukogudesse. Meetod ise võtab arvesse sotsiaalse mõju teooriat, kus inimeste käitumine ja sellest tulenevad uued sotsiaalsed normid loovad raamistiku soovitud käitumismuutuseks (vt joonis 4). Mudeli kohaselt on oluline:

- muuta sotsiaalseid norme, et vähendada aktsepteeritud alkoholi koguseid ja joobeastmeid;
- piirata alkoholi kättesaadavust läbi regulatsioonide ja litsentside;
- rakendada õiguslikke meetmeid, et motiveerida asutusi järgima vastutustundliku serveerimise põhimõtteid;
- harida kogukonda ja teeninduspersonali vastutustundlikust serveerimisest ja alkoholi tarvitamise riskidest;
- vähendada vägivalda ja vigastuste esinemissagedust läbi alkoholi tarvitamise mustrite muutmise.

olid veel lisamata. Näidete illustreerimiseks kasutasin uurimistöös TAI Youtube videosid ja statistikat. Koolitus oli üles laetud Google Classroom veebikeskkonda, et töötajad saaksid endale meelepärasel ajal koolitusel osaleda. Hinnanguliselt oli koolituse kogumaht 10 akadeemilist tundi ning kogu tegevus oli jaotatud viide moodulisse. Erinevate osade raames olid koostatud ka õpiväljundid.

Sissejuhatuses anti:

- ülevaade uimastite kättesaadavusest ja tarvitamisest Eestis;
- ülevaade uimastite tarvitamisega kaasnevatest probleemidest ja kahjudest;
- ülevaade, miks on vastutustundliku alkoholimüügi koolitus oluline ja mis on selle eesmärk.

Teine osa koosnes alkoholi tarvitamisega seonduvast. Pärast mooduli läbimist sai osaleja teada:

- millised on alkoholi erinevad tervisemõjud sh mõju ajule;
- milline on alkoholi mõju noortele ja arenevale ajule;
- milline on alkoholi tarvitamise lühiajaline ja pikaajaline mõju;
- milline on sõltuvuse olemus ja tekkemehhanism ning riskitegurid;
- mida tähendab mõiste alkoholiühik ja absoluutse alkoholi kogus erinevates alkoholsetes jookides;
- alkoholi ainevahetuse protsessist sh millest sõltub joobeseisundi tekke ja kainenemise kiirus;
- millised on joobeseisundi astmed ning oskab neid ära tunda.

Kolmas osa keskendus hetkel Eesti riigis kehtivale seadusandlusele. Pärast mooduli läbimist sai osaleja teada:

- millised on baaritöötajate (teenindajad, turvamehed, asutuse omanikud) õigused ja kohustused seoses alkoholimüügiga (alaealised, joobes isikud, reklaam);
- millised on võimalikud sanktsioonid seaduste mittetäitmisel.

Neljandas osas selgitati lähemalt vastutustundliku alkoholi serveerimist. Pärast mooduli läbimist osaleja:

- mõistab vastutustundliku teeninduse sh vastutustundliku alkoholimüügi tähtsust ja põhimõtteid;
- teab, milline on teenindaja roll ja vastutus alkoholimüügi protsessis. Teab kuidas teha koostööd teiste töötajatega, et tagada vastutustundlik teenindus ja turvaline meelelahutuskeskkond. Teab, kuidas vastutustundlik alkoholi müük on seotud turvalisema töö- ja meelelahutuskeskkonnaga;
- teab, millal on õigus ja kohustus keelduda alkoholimüügist (vanuseline piirang, joobeseisundiga seotud piirang). Teab, milliste tunnuste järgi hinnata kliendi joobeseisundit;
- tunneb erinevaid konfliktide lahendamise meetodeid ja oskab neid ennetada. Teab, kuidas suhelda probleemse (joobes, agressiivse) kliendiga. Oskab märgata olukordi, mis võivad endast kujutada ohtu klientidele, kolleegidele või varale ja teab, kuidas käituda/kelle poole olukorras pöörduda;
- teab, millal ja milliste dokumentide alusel viia läbi vanuse kontrolli. Teab, kuidas viia läbi dokumendi kontrollimist ja kuidas ära tunda võltsitud või vale dokumenti. Teab, mida teha ja kuhu pöörduda võltsitud dokumendi avastamisel või selle kahtluse korral;
- teab, millised on võimalused meelelahutusasutustes küllastajate joobeseisundi haldamiseks/vähendamiseks. Teab, millised on võimalikud kaasnevad ohud erinevate müügitaktikate rakendamisel, mis survestavad inimesi rohkem alkoholi tarvitama (happy hour, tarbijamängud, allahindlused, tasuta alkoholi pakkumine jne);
- oskab ära tunda abivajavat klienti ja teab, mida teha sh kuhu edasi suunata;
- teab, millele mõelda vastutustundliku teeninduse kokkulepete raamistiku loomisel ja kuidas seda rakendada.

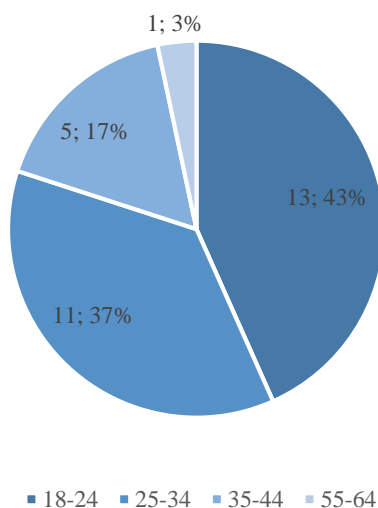
Viiendas osas olid kirjeldatud erinevad võimalikud igapäevased situatsioonid, kuhu meelelahutusasutuse töötaja võib sattuda. Pärast kirjelduse lugemist pidi koolitusel osalenu läbi tegema valikvastustega testi, kus koheselt pärast vastamist kuvati ka õige vastus.

5. Uuringu tulemused

5.1 Ankeetküsitlus

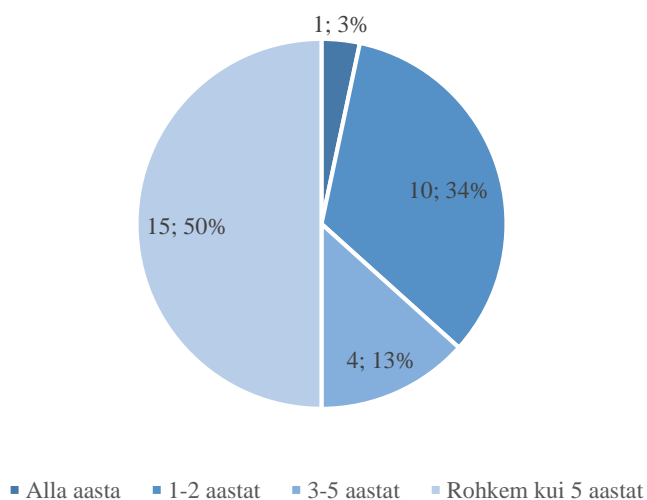
Meelelahutusasutuste teenindajatele ja turvatöötajatele mõeldud STAD koolitusprogrammi rakendatavusuuringu eelküsitlusele vastas kokku 30 inimest (äriregistri andmetel töötab neljas

asutuses kokku 58 inimest), pooleli jättis 14 inimest. Limesurvey keskkond oli kasutajasõbralik ning visuaalselt paeluv, seetõttu leian, et vastanute arv selle kasutamisest kuidagi ei sõltunud. Vastuseid analüüsi sagedusjaotusena. Vanuseliselt oli kõige rohkem vastanuid vanusevahemikus 18–24 eluaastat (43%) (vt joonis 5).

Joonis 5. Eelküsitlusele vastanute vanuseline jaotus.

Vastanutest 21 (70%) olid naised, üheksa (30%) mehed. Pooled vastanutest olid meelelahutusasutustes töötanud rohkem, kui viis aastat (vt joonis 6).

Joonis 6. Eelküsitlusele vastanute tööstaaž.

Oma teadmisi Eestis kehtivatest alkoholi müügiga seotud seadustest hindas ligikaudu kolmandik vastajatest viiepalliskaalal hindega kolm.

Vastanutest 18 (60%) pidas liigjoobes isikutele alkoholi müümist Eestis probleemiks. Liigjoobes klienti oskas enda arvates tuvastada 29 (97%) vastanut. Põhilisteks liigjoobe tunnusmärkideks toodi välja ebaselge kõne, tasakaalu puudumine ning hägustunud pilk. Kahel korral toodi vabavastustes välja, et klient ei suuda tellimuse eest maksta või meenutada oma pangakaardi pin koodi. Meetmete osas, mida seni oldi kasutatud liigjoobes klientidele alkoholimüügi tõkestamiseks, toodi põhiliselt välja alkoholimüügist keeldumist ja vee pakkumist. Kahel korral mainiti, et klient tellib küll enda meelest alkoholiga kokteili, kuid selle asemel teeb teenindaja alkoholivaba versiooni. Mõnel korral on üritatud läheneda huumoriga ning selle ebaõnnestumisel palutud appi asutuse turvamehed. Ühel korral vastati, et sellist olukorda pole endal ette tulnud.

Vastanutest 26 (87%) inimest pidas alaealistele alkoholi müümist Eestis probleemiks. Alaealist klienti oskas enda hinnangul tuvastada 21 (70%) vastanut. Vabavastustes kirjeldati alaealiste tunnustena häbenevat pilku, ärevust ning nähtavat noort iga. Seitsme vastuse puhul usaldati ka eelnevat sisenemise turvakontrolli, kuid kahtluse puhul siiski küsiti ka ise isikut tõendavat dokumenti, mis on vastajate meelest toimiv meede alaealiste klientide tuvastamisel. Meetmete osas, mida on seni kohaldatud alaealistele alkoholimüügi tõkestamisel oli valdavaks vastuseks turvakontroll uksel ning vajadusel isikut tõendava dokumendi lisakontroll. Enamikes vastustes seisneb, et kõige tõhusamaks meetmeks liigjoobes klientide tuvastamisel ja alkoholimüügi piiramisel on viisakas suhtlemine ning olukorra selgitamine. Ühe korra on mainitud baaritöötaja vajadust teada, milline liigjoobes klient välja näeb ja millised on õigused alkoholi mitte müümiseks. Paaril korral toodi välja ka turvameeste olemasolu vajalikkusest. Neljal korral ei ole osatud hinnata seni rakendatud riiklikke ja ettevõtte poolt loodud meetmeid alkoholi müügipiirangute ja klientide ohutuse parandamiseks. Kahel korral ei arvatud, et riiklikult seatud piirangud täidaksid oma eesmärgi. Mitmel korral mainiti oma ettevõtte toimivat poliitikat töötajate teadlikkuse tõstmisest ja turvameeste olemasolust.

Edasine küsimus puudutas meelelahutusettevõtete alkoholi müügikeelu põhimõtteid, mida 21 (70%) vastajat enda sõnul teadis. Vabavastustest oli enamus kirjeldusi seotud liigjoobes isikutele ja alaealistele alkoholi mitte müümise ja vee pakkumisega. Paaril korral mainiti, et alkohol on tarbimiseks vaid ööklubis kohapeal ning kaasa seda ei müüda. Üks osaleja väitis, et Tartu ööeluasutustes sellist regulatsiooni ei eksisteeri ning üks vastaja märkis, et ei saanud küsimusest aru.

Meelelahutusasutuste teenindajatele ja turvatöötajatele mõeldud STAD koolitusprogrammi rakendatavusuuringu järelküsitlusele vastas kokku viis inimest, kellest neli olid naised.

Küsimustiku vastamise jättis pooleli 11 inimest. Vastuseid analüüsi sagedusjaotusena. Kõik olid läbinud eelnevalt STAD veebikoolituse. Vastajatest kaks olid vanusevahemikus 18–24 eluaastat ja kaks vanusevahemikus 25–34 eluaastat.

Tööstaaž oli neljal vastanul rohkem kui viis aastat, ühel vastanul 1–2 aastat. Teadmiste tõusu alkoholimüügi ja seda reguleerivate seaduste kohta hinnati pärast koolituse läbimist viiepallisüsteemis keskmiselt hindegaga 3,2.

Paranenud isiklike praktikad alkoholimüügi ja klientidega suhtlemise osas hinnati viiepallisüsteemis keskmiselt hindegaga 3,4. Sama keskmine hinnang kehtis ka organisatsiooni paranenud praktilise tegevuse seoses alkoholi müügi ja klientide alkoholi tarvitamise kohta.

Viiepallisüsteemis hinnati keskmise hindegaga 3,8 läbitud STAD koolituse kasulikkust vähendamaks alaealistele ja joobes isikutele alkoholi müüki .

Kaks vastajat nõustus, et koolitus on mõjutanud klientide käitumist ja reaktsioone seoses alkoholimüügi. Mitte nõustumisel toodi välja, et koolitusest on liiga vähe aega möödunud, et täielikku hinnangut anda. Kaks vastanud leidis kolleegide käitumises muutusi. Välja toodi, et pärast koolitust on toimunud teadlikkuse kasv ja parem olukordade lahendamise võimekus. Samuti kaalutakse jookide serveerimist rohkem läbi ning osatakse paremini märgata joobe tunnuseid.

Konkreetseid näited sellest, kuidas STAD koolitus on mõjutanud vastaja tööd või organisatsiooni praktikaid seoses alkoholimüügi ja klientide alkoholi tarvitamisega:

- ei ole tähele pannud ühtegi sellist teistmoodi olukorda;
- koolitus on tõstnud minu teadlikkust seadusandluse osas. Tutvusin rohkem seadusega ja see on aidanud mul paremini mõista näiteks reklaamiga seotud piiranguid;
- õppisin ka ise rohkem märkama erinevaid joobetunnuseid, seega serveerin julgemalt vett vahele ning oskan ka kliendile selgitada olukorda, et miks ei müü talle alkoholset jooki;
- pakume klientidele vett vahele, samuti hindame klienti objektiivsemalt, milline on tema joobeaste ja kas on mõistlik või tohiks lisamüüki teha. Samuti jälgime kliente üldiselt samuti hoolikamalt, kel on ehk halb hakanud vmt.

Keskmise hindegaga 4,2 hinnati viiepalli skaalal ka soovitusel teistel osaleda STAD koolitusel .

Aspektide osas, mis aitasid koolitusest kõige enam tööd ja organisatsiooni praktilisi tegevusi paremaks muuta, tõi üks vastaja välja, et ei leidnud ühtegi abistavat fakti või tegevust, üks vastaja leidis, et kasulik oli moodul alkoholi mõjust tervisele ja tagajärjed liigtarvitamise puhul, üks vastaja hindas kõrgelt põhjalikke selgitusi ja viiteid ning üks vastaja pidas kõige olulisemaks juhtumiülesandeid, kus kogu tegevus praktiliselt läbida. Koolitusmooduli praktiliseks muutmiseks soovitati lisaks teoreetilisele osale juurde luua ka praktiline koolitus, kus enamlevinud juhtumeid reaalselt läbi mängitakse. Üks vastaja soovitas juhtumiülesanded koostada eri raskusastmetega, et juba kogenud baaritöötajad ka kasulikku informatsiooni saaksid.

5.2 Intervjuud Rootsi programmi eestvedajatega

Lisaks küsitlustele viisin läbi intervjuu kahe STAD programmi Rootsi eestvedajaga. Küsimuste esitamisel soovisin peamiselt teada saada Rootsi kogemust programmi rakendamisel, tekkinud takistuskohi ning meetmeid raskuste lahendamisel.

STAD programmi rakendamisel Stockholmis toodi välja kohaliku koordinaatori olulisus, kes kogu protsessi haldaks. Programmi edukaks rakendamiseks ei piisa ainult omavalitsuste programmijuhendi esitamisest (Elgan, 2024). Kui programmi levitati ja seda rakendati, mõisteti, et kõik kolm komponenti (1. kogukonna mobiliseerimine/koostöö, 2. koolitus ja 3. jõustamine) ei olnud alati prioriteediks. Paljud Stockholmi linnaosavalitsused töötasid ainult koolitusega ega teinud palju pingutusi sidusrühmade kaasamiseks ja koostööstruktuuride loomiseks. Sidusrühmade kaasamine on aeganõudev protsess, kuid politsei ja ööeluasutuste roll on programmi edu saavutamiseks ülioluline. Samuti oli probleeme inimressursiga, täpsemalt ei olnud inimesi, kes teostaks meelelahutusasutustes järelkontrolli koolitusel õpitust. Riiklikult ei leitud ka rahalisi ressursse programmi mõju hindamiseks. 2013. aastal oli üheks rakendamist soodustavaks teguriks Stockholmis tehtud programmi esmane hindamine, mida võimestati meediategevustega ning mis andis alust rohkemate poliitiliste otsusteni jõudmiseks.

Samas tehti Stockholmis palju pingutusi, et mobiliseerida sidusrühmi. Toimus mitmeid kohtumisi kõrgema taseme politseinike ja ööelu ärijuhtidega, et oleks selge, mis kasu programmis osalemisest on. Samuti moodustati juhtrühm, kuhu kuuluvad kõigi huvirühmade esindajad ja mis kohtub regulaarselt (kuus korda aastas). Samuti koostati kirjalik leping, milles täpsustati koosoleku struktuur ja iga sidusrühma kohustused. Et tagada sidusrühmade kaasamine ja programmi omanikutunne, loodi kõik programmi komponendid koos sidusrühmadega.

Lahenduste leidmiseks arutatakse jõustamist regulaarselt ning nii politsei kui ka Stockholmi omavalitsuse litsentside nõukogu vastutavad litsentsiga ruumides vastavuskontrollide tegemise eest. Hiljuti on hakatud korraldama ka politseiametnikele ja litsentseerimisnõukogu ametnikele jõustamisalaseid koolitusi. Aastate jooksul on programmi tegevuste hindamiseks läbi viidud ka mitmeid töö sissejuhatuses kirjeldatud uuringuid, mille tulemusi on meediategevuste, kirjalike aruannete ja teadusartiklite kaudu huvirühmadele ja avalikkusele tutvustatud.

Meelelahutusasutuste töötajate osalemiseks koolitustel on Stockholmis litsentsinõukogul tugev nõue, et teenindavat personali koolitataks vastutustundliku joogiteeninduse alal, kui see puudutab litsentseeritud ruume, mis on avatud öösel kella üheni või kauem. Seda eeskju on järginud ka teised Rootsi omavalitsused kohustusliku koolitusega. Et omanikel oleks võimalik oma töötajaid koolitusele saata, on selle kahepäevase koolituse maksumus pigem madal ja koolitus kättesaadav, pakkudes igal aastal Stockholmis vähemalt 11 kursust. Asutuste omanikud ja töötajad on koolitusega väga rahul, kuna see annab neile paremini varustatud personali, kellel on näiteks teadmised alkoholiseadusest ja nad on saanud ka konfliktilahendamise koolituse. Igal koolitusel on ka oma järel hindamine ning nii kursuse kui ka eraldi loengute üldine kasulikkus on saanud korduvalt kõrgeid hinnanguid. Lisaks teadmiste omandamisele, saavad koolituse läbinud osalejad tunnistuse. Sellest diplomist on saanud väärtuslik dokument, mis lisatakse litsentseeritud ruumide töötajate CV-dele. Kui inimesed otsivad uut tööd teises meelelahutusasutuses ja suudavad näidata, et nad on juba koolitatud, on see eelis värbamisprotsessis.

6. Uuringu järeldused

STAD programmiga olen tööalaselt kokku puutunud alates 2022. aastast, mil tekkis välisrahastusest esimene võimalus programmi tegevusi piloteerida ka Eestis. Mul on olnud võimalus antud programmi tegevusi vaadelda Rootsis kohapeal ning kokku puutuda koolitusmaterjalide kohandamisega Eesti oludele. Programm on igas mõttes eeskujuks ennetustöö teadus- ja tõenduspõhisel suunal ning näidanud Stockholmis pikaajalisi tulemusi. Eestisse kohandatava programmi miinuseks pean isiklikult seda, et koolituste tõlkimisel ja integreerimisel ei kasutatud sihtgrupi ehk kohalike meelelahutusasutuste töötajate sisendit, seetõttu tundus igati loogiline oma magistritöö raames just moodulite rakendatavust uurida. Rakendamise hindamiseks kasutasin Bowen et al., (2009) loodud mõõdikuid: sekkumise vastuvõetavus, nõudlus, rakendamine, praktilisus ja ühildumine. Kahe riigi seadusandlus on alkoholimüügis väga erinev. Rootsis peab iga asutus taotlema kohalikust omavalitsusest

litsentsi alkoholi serverimiseks. Avalduse vaatab üle nii kohaliku omavalitsuse järelevalve spetsialist kui ka kohaliku politseijaoskonna esindaja. Litsentsi saamiseks on kohustuslik, et asutuste töötajad on juba saanud või suunatud vastutustundliku serverimise koolitusele, kindlaks on määratud asutuse ruutmeetrite peale vajalik turvameeste arv ning vastavalt lahtiolekuaegadele on asutustel võimalik vaid teatud tüüpi alkoholi müüa. Eestis tuleb alkoholimüügi soovi korral teha internetis teatis, mis ei vaja ühegi ametiasutuse nõusolekut ega sea kohustusi asutusele. Asutused teavad ka seda, et järelevalve pool on Eestis üsna kesine, sest ei kohalikul omavalitsusel ega Politsei- ja Piirivalveametil ei jagu ressursse reidide regulaarseteks tegemiseks. Ühelt poolt on tajuda meelelahutusasutuste ühiskondlikku vastutust, kuid teiselt poolt on tegemist siiski finantsilise otsusega, kus põhi sissetulekuallikas tuleneb alkoholimüügist. Kogemuste põhjal saan ka väita, et teenindajad jaotuvad kahte rühma. Ühed, kes on motiveeritud seadusandlust järgima enda asutuse maine parandamiseks ning teised, kes ei usu üldse riiklikusse sekkumisse ning tegutsevad oma parema äranägemise järgi, mitte tajudes kahjusid, mis võivad suuremas pildis tekkida.

Magistritöö kavandamisel kohtusin Tartu Linnavalitsuse abilinnapea ja Ettevõtluse Arengu Keskuse spetsialistidega. Nende arvates oli antud uurimus väga vajalik, sest alkoholi liigtarvitamisest põhjustatud kahjud on valmistanud linnale muret. Koos pöördusime ka ettevõtjate poole, kellega kohtusin isiklikult enne jõule 2023. aastal. Kohtumisel kinnitasid ettevõtete esindajad, et on oma ööklubides tegelenud liigjoobes klientidele ja alaealistele alkoholimüügi tõkestamisega. Eraldi toodi välja töötajate pidev koolitamine ja teema tõstatamine kohtumistel, samuti kogemusvahetus pikaajaliste ja uute töötajate vahel. Seadusandluse poole pealt toodi välja kitsaskoht alkoholiseaduses, kus liigjoobes kliendile on keelatud alkoholi müüa, kuid paragrahv ei loo selgust, milliste tunnuste kaudu on teenindajal liigjoobest võimalik aru saada. Uuringu osas olid kõik ettevõtjad positiivselt meelestatud. Nelja ettevõtte esindajad ütlesid kõik, et baaritöötajate hulgas on enamus tööampsudena või töövõtulepinguga töötavad tudengid ja noored, kes töötavad päevatööl mujal. Samuti ei saa esindajad kohustada töötajaid koolitusel osalema, sest see nõuaks eraldi rahalisi ressursse töötundide kompenseerimisel.

Uuringu ajal tegutsesin vastavalt Tartu Ülikooli inimuuringute eetika komitee taotluses kirjeldatud ajakavale ja tegevustele. Tähtaegasid pidin aga pikendama, sest kaks ööklubi esindajat ei olnud õigeaegselt minu poolt saadetud meili töötajatele edastanud. Kahjuks realiseerusid mitmed riskid, mida minul mitte kuidagi mõjutada ei olnud võimalik. Oma

lõputöös kajastan vähese valimi vastuseid, mida pean siiski vajalikuks teadmiseks ning teatava tunnetuslikkuse saamiseks uurimisküsimustele vastamisel.

6.1 Töö tulemuste kokkuvõte eesmärkide valguses

Eelküsitluse tulemused näitavad, et nelja ööklubi töötajad omavad keskmiselt paremat teadlikkust Eestis kehtivatest alkoholi müügiga seotud õigustest ja kohustustest, kuid on ka neid, kes hindavad oma teadmisi kehvemaks. Enamik vastanutest peab probleemseks nii liigjoobes isikutele kui ka alaealistele alkoholi müümist ning kirjeldab adekvaatselt tunnusmärke, kuidas mõlemaid riskisikutest kliente ära tunda. Kõige sagedasemad turvameetmed ööklubides on turvakontroll uksel ja vajadusel alkoholi müümisel isikut tõendava dokumendi kontroll. Liigjoobes klientide puhul peetakse tõhusaimaks rahustusmeetmeks suhtlemist ja selgitustööd. Enamik vastanutest hindas positiivselt nii riiklikke kui ka ettevõtte poolt rakendatud meetmeid alkoholi müügi piirangute ja klientide ohutuse tagamiseks, kuid oli ka neid, kes kahtlesid nende tõhususes. Üldiselt rõhutati vajadust jätkuva töötajate koolituse ja turvameetmete järel, et parandada alkoholimüügiga seotud olukordi meelelahutusasutustes.

Sekkumise vastuvõetavus

Järelküsitlusele vastas vaid viis töötajat, seega siinkohal saan analüüsida tunnetuslikku osa koolituse rakendatavusest. Enamik vastanutest hindas koolitust positiivselt, märkides teadmiste ja praktiliste oskuste paranemist. Ühe vastaja osas oli näha, et kogu koolitus oli tema jaoks pigem juba olemasolevate teadmiste kordamine, kuid midagi kasulikku või uut ta sellest ei saanud. Üldiselt tajuti koolitust vastuvõetavana ja vajalikuna, kuid esines ka mõningaid reservatsioone.

Nõudlus

Koolituse järelküsitlusest selgus, et töötajad tunnetasid vajadust täiendavate teadmiste ja oskuste järel, mis kinnitab nõudlust vastutustundliku alkoholiserveerimise koolituste järel. Koolituse mõju klientidega käitumisele tajuti erinevalt, kuid mõned vastajad tõid välja positiivseid muutusi teenindustasemes ja alkoholi müümise hindamises. See viitab sellele, et selliste koolituste järel on reaalne vajadus ja huvi.

Rakendamine

Koolituse praktilise rakendamise osas selgus, et koolituse läbimisest ei olnud piisavalt aega möödunud, et kõik nõuanded ja oskused oleksid saanud praktikas rakendust leida. Soovitustena

koolituse täiustamiseks esitati praktilisemate juhtumite läbimängimist ning eri raskusastmega juhtumiülesannete lisamist. See näitab, et rakendamise osas on veel arenguruumi, eriti praktiliste oskuste treenimise kaudu.

Praktilisus

Konkreetsete näidete kaudu selgus, et koolitusel oli positiivne mõju teadlikkuse tõusule Eestis kehtivast seadusandlusest ja klientide joobetunnuste hindamisel. Koolituse praktilisus sai positiivset tagasisidet, kuid oli ka soovitusi praktilisemate juhtumite läbimängimiseks. See näitab, et koolitus on praktiliselt teostatav, kuid vajab rohkem käegakatsutavaid harjutusi ja simulatsioone.

Ühildumine

Koolitus aitas tõsta teadlikkust Eestis kehtivast seadusandlusest, mis võib viidata sellele, et koolitus ühildub hästi riiklike regulatsioonidega. Vastajad tajusid koolitust kasulikuna ja asjakohasena nende igapäevatoos.

6.2 Töö tugevused ja piirangud

Uurimistööl olid mitmed piirangud, kõige suurem nendest valimi suurus. Vastajate vähesus võis olla tingitud minu ametikohast Politsei- ja Piirivalveametis, kuna leiti, et ausaid vastuseid andes võitakse ennast seada ebavajalikku politsei huviorbiiti. Piiravaks osutus ka uuringu ajaline kestvus. Eestikakomiteelt loa saamine venis oodatust pikemaks ning kahe ööklubi esindaja segadus e-kirjadega vähendas koolituselt õpitu praktikas kasutamise perioodi.

Veebikoolitusel osalemine oli anonüümne, seetõttu ei ole võimalik välja võtta konkreetset arvu, palju inimesi osa võttis või kui palju aega selle läbimiseks kulutas. STAD koolitus on Eestis samuti planeeritud veebiõppena, seetõttu soovisin oma uuringu raames võimalikult sarnaseid meetodeid pakkuda. Rootsis tehakse kõiki koolitusi füüsilises keskkonnas, seega ei saa ma võrrelda kahe riigi kogemust.

2018. aastal uuriti kutsekooli õppijate subjektiivset ning objektiivset koolitusel osalemise edukust, jõudes järeldusele, et koolitusest saadav sisu ei ole seotud selle edastamisviisiga. Pikemas perspektiivis, kuid tõhususe huvides tuleks koolitused kavandada eelkõige õppesisu tüüpi (deklaratiivsed või protseduurilised teadmised) arvesse võttes (Beinicke & Bipp, 2018).

Ise tundsin antud uurimistööd tehes, et füüsiline koolitus oleks olnud tulemuslikum, sest mul oleks olnud vahetu kokkupuude teenindajatega ning ma oleksin saanud kohest kindlust ja

tagasisidet koolitusel kogetust. Lähtuvalt Rootsi kogemusvahetusest, kus nende koolitused toimuvad ainult füüsilises keskkonnas, saan ka oma nn sisetundele kinnitust.

Uurimistöö raames oli algselt planeeritud läbi viia ka intervjuud, et saada sisulisemaid teadmisi koolituse tõhususe kohta. Kahjuks ei avaldanud keegi soovi nendel osaleda. Kahe isikliku kontakti kaudu sain teada, et veebikoolituse materjale oli silmadega üle lastud, kuid intervjuu andmiseks piisav sisukas teadmine puudus. Põhjuseks toodi välja aja puudumist teemaga tegeleda. See on ka üks põhjus, miks antud koolitus oleks võinud siiski füüsilises keskkonnas toimuda, et saada vahetu tagasiside ja kindel olla, et koolitus on inimesteni täies mahus jõudnud.

Uurimistöö tugevuseks pean koostöökohti Tartu Linnavalitsuse ning ööklubide esindajatega. Kõik osapooled tunnistasid, et alkoholi liigtarvitamine on Eestis probleem ning selle parandamisega peab koostööloomes tegelema. Ka vähesest valimist sõltumata saab tööst teha tunnetusliku järeltunde, mida vastutustundliku serveerimise koolituse juures parandada. Tööst selgub ka Rootsi ja Eesti alkoholi poliitika erinevused ning võimalikud probleemkohad, mis STAD koolituse Eestisse integreerimisega võivad kaasneda. Tallinna linna pilootprojekt annab samuti tunnetusliku järeltunde, mida STAD projekt Eestis hõlmata võiks.

6.3 Järeldused ja soovitused praktikutele

Eestis on STAD programm piloteerimisel. Tallinn ja Saaremaa on esimesed kohalikud omavalitsused, kes antud koolitust rakendavad. Minu uuringu tulemustest selgub, et meelelahutusasutuste töötajate teadlikkus vastutustundlikust alkoholi serveerimisest on kõrge, kuid jätkuvalt nähakse probleeme liigjoobes ja alaealistele klientidele müügi osas. TAI loodud koolitus annab hea teoreetilise ülevaate, kuid töötajad sooviksid, et sinna oleks integreeritud ka praktiline pool. Siin aitaks mentorlusprogramm, mis tooks koolitusel osalejad kokku, et omavahel kogemusi jagada ja veelkord koolitusel õpetatu üle korrata. Samuti tundusid hetkel kirjeldatud situatsioonid olevat suunatud pigem alles alustavale teenindajale, seega tuleks mõelda, kuidas juba pikemalt tööl olnutele keerulisemaid juhtumeid konstrueerida. Siinkohal võiks kaasata meelelahutusasutuste töötajaid, kellel on praktilisi kogemusi antud valdkonnas. 2018. aastal läbi viidud uuringus, kus keskenduti baarmenitele, rõhutati, et baarmenite praktikad, mida mõjutavad kultuurinormid ja situatsioonitingimused, mängivad olulist rolli alkoholipoliitika praktilises rakendamises. Seetõttu on baarmenite perspektiivide ja praktikate mõistmine ja integreerimine hädavajalik tõhusama alkoholiregulatsiooni ja kahjude ennetamise jaoks (Buvik & Tutenges, 2018).

Suureks väljakutseks saab olema asutuste motiveerimine koolitusest osa võtma. Näide on võtta ka Saaremaalt, kus TAI planeeris esimese ülevaatliku kohtumise ööelu esindajatega, kuid osa võttis vaid üks ettevõtja. Siinkohal tuleks mobiliseerida Rootsi näitel kogukondi ja võtmeisikuid, et kogu tegevust võimestada. Rootsi kogemus annab eeldusliku aluse, et see võiks toimida ka Eestis, sest see on oluline STADi elluviimise ja tulemuslikkuse vaatest. Kindlasti on vajalik konkreetne kohalik ja üleriigiline kommunikatsioonistrateegia. Uurimise alla võiks võtta motiveeriva süsteemi loomise ja koolituse tulemuslikkuse arendamise. Samuti on vaja uurida veebikoolituse tulemuslikkust Eesti kontekstis ning vajadusel teha korrekture.

Riiklik alkoholipoliitika ei toeta hetkel STAD programmi elluviimist Eestis sarnaselt Rootsile. Vaja on leida vastavaid seadusandlike meetmeid, mis oleksid vastuvõetavad nii meelelahutusasutustele kui ka poliitikakujundajatele. Pikaajaline tegevuskava antud valdkonnas peab toetama uute meetmete integreerimist tegevustesse. Rakendatavusega seotud probleemidele on vaja leida lahendusi ning peale seda ehitada üles terviklik mõjuhindamise süsteem. Kuigi riigitasandil soovitakse koheselt meetodite mõju näha, on esmajärjekorras ja paremate näitajate saavutamiseks vajalik tegeleda rakendatavusega seotud probleemide lahendamise. Siin saab kasutada üle-eestiliselt paikvaatlusi ning sarnaselt antud uuringule kaasata eri etappides ka sihtrühmi sisendi andmiseks. Teadlaste roll on antud juhul analüüsida teiste riikide parimaid teaduspõhiseid praktikaid, mida Eestis rakendada.

Rootsi näitel on tehtud erinevaid sissejuhatuses mainitud uuringuid, mis on seotud vägivalla vähendamise ja kulutõhususega pärast STAD süsteemi elluviimist. Eestis antud uuringuid veel tehtud ei ole, mistõttu poliitilises vaates ning jätkurahastuse tagamisel on need võtmeteguriks.

Kasutatud kirjandus

- Benicke, A., & Bipp, T. (2018). Evaluating training outcomes in corporate e-learning and classroom training. *Vocations and Learning* 11(3), 501–528. <https://doi.org/10.1007/S12186-018-9201-7>
- Bowen, D. J., Kreuter, M., Spring, B., Cofta-Woerpel, L., Linnan, L., Weiner, D., Bakken, S., Kaplan, C. P., Squiers, L., Fabrizio, C., & Fernandez, M. (2009). How we design feasibility studies. *American Journal of Preventive Medicine*, 36(5), 452–457. <https://doi.org/10.1016/j.amepre.2009.02.002>
- Buvik, K., & Tutenges, S. (2018). Bartenders as street-level bureaucrats: Theorizing server practices in the nighttime economy. *Addiction Research & Theory*, 26(3), 230–237. <https://doi.org/10.1080/16066359.2017.1350654>
- Kaal, E., & Tael, M. (2012). *Alkoholiseadusega alaealisele ja joobes isiku alkoholitarbimise tõkestamiseks seatud piirangute järgimine ning seda takistavad tegurid. Alkoholi tele- ja internetireklaam ning noored*. TNS Emor, Tervise Arengu Instituut. https://tai.ee/sites/default/files/2021-03/135462768335_Alkoholiuuringute%20raport.pdf
- Månsdotter, A. M., Rydberg, M. K., Wallin, E., Lindholm, L. A., & Andréasson, S. (2007). A cost-effectiveness analysis of alcohol prevention targeting licensed premises. *European Journal of Public Health*, 17(6), 618–623. <https://doi.org/10.1093/eurpub/ckm017>
- Mäll, T., & Tarlap, K. (2023). *Alkoholsete jookide ning tubaka- ja nikotiinitoodete testostlemine*. Tervise Arengu Instituut. https://tai.ee/sites/default/files/2023-05/alko_tubaka_testostlemine_2022.pdf
- Nederhoff, D. M., Lenk, K. M., Horvath, K. J., Nelson, T. F., Ecklund, A. M., Erickson, D. J., & Toomey, T. L. (2016). Alcohol service practices: A survey of bar and restaurant managers. *Journal of Drug Education*, 46(3–4), 64–81. <https://doi.org/10.1177/0047237917724408>
- Orro, E., Martens, K., Lepane, L., Reiman, M., & Hansa, A. (2023). *Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud Eestis. Aastaraamat 2023*. Eesti Konjunktuuriinstituut. https://tai.ee/sites/default/files/2023-11/Alkoholi_aastaraamat_2023.pdf
- Reile, R., & Veideman, T. (2023). *Eesti täiskasvanud rahvastiku tervisekäitumise uuring 2022. Metoodika ja standardtabelite kogumik*. Tervise Arengu Instituut.

https://www.tai.ee/sites/default/files/2023-04/Taiskasvanud_rahvastiku_tervisekaitumise_uuring_2022.pdf.

Selvaraj, A., Radhin, V., Nithin, K. A., Benson, N., & Mathew, A. J. (2021). Effect of pandemic based online education on teaching and learning system. *International Journal of Educational Development*, 85, 102444. <https://doi.org/10.1016/j.ijedudev.2021.102444>

Sloog, E. (2012). *Meelelahutusasutuste mõju avalikes kohtades toime pandud vägivallakuritegevusele Tartu linna näitel* (Magistritöö).

https://digiriul.sisekaitse.ee/bitstream/handle/123456789/108/2012_Sloog%20.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Sokk, T., Aaben, L., & Tael, M. (2015). *Joobetunnustega isikule alkoholi müümise testostlemise pilootuuringu raport*. Tervise Arengu Instituut.

https://tai.ee/sites/default/files/2021-03/14340109138_Joobetunnustega_isikule_alkoholi_myymise_testostlemise_pilootuuringu_raport.pdf

Quigg, Z., Butler, N., Bates, R., Ross-Houle, K., & Bellis, M. A. (2019). *STAD in Europe (evaluation report)*. https://stadineurope.eu/wp/wp-content/uploads/2019/04/2_1_STAD_in_Europe_Evaluation_Report.pdf

https://stadineurope.eu/wp/wp-content/uploads/2019/04/2_1_STAD_in_Europe_Evaluation_Report.pdf

Tervise Arengu Instituut. (2023a). *Alkohol ja selle tarvitamine Eestis*.

<https://tai.ee/sites/default/files/2023-12/%2814.12%29%20Alkohol%20ja%20selle%20tarvitamine%20Eestis.pdf>

Tervise Arengu Instituut. (2023b). *Elanike hoiakud ja arvamused alkoholitarvitamisest (EHAAT)*

2022. <https://www.tai.ee/et/valjaanded/elanike-hoiakud-ja-arvamused-alkoholitarvitamisest-ehaat-2022-0>

Terviseinfo. (2023). „STAD – Turvalisem ööelu“ Eestis.

<https://www.terviseinfo.ee/et/valdkonnad/turvalisem-ooeelu/stad-turvalisem-ooeelu-eestis>

Wallin, E. (2004a). *Responsible beverage service. Effects of a community action project* (Doctoral dissertation).

https://www.researchgate.net/publication/268372119_Responsible_Beverage_Service_Effects_of_a_Community_Action_Project

Wallin, E., & Andréasson, S. (2004b). Can I have a beer, please? A study of alcohol service to young adults on licensed premises in Stockholm. *Prevention Science: The Official Journal of the Society for Prevention Research*, 5(4), 221–229.

<https://doi.org/10.1023/b:prev.0000045356.37507.86>

Wallin, E., Norström, T., & Andréasson, S. (2003a). Alcohol prevention targeting licensed premises: A study of effects on violence. *Journal of Studies on Alcohol*, 64(2), 270–277.

<https://doi.org/10.15288/jsa.2003.64.270>

Wallin, E., Norström, T., & Andréasson, S. (2003b). Effects of a community action programme on responsible beverage service (RBS). *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, 20(1), 97–100.

<https://doi.org/10.1177/145507250302001S09>

Lisa 1. Uuringu eel- ja järelküsitlus ööklubide töötajatele

EELKÜSITLUS

Käesolev küsitlus on osa uuringust, mis keskendub STAD (*Stockholm Prevents Alcohol and Drug Problems*) koolitusprogrammi rakendatavusele meelelahutusasutuste teenindajate ja turvatöötajate seas Tartus. Uuringu eesmärk on mõista, kuidas see koolitusprogramm võib aidata parandada teenindajate ja turvatöötajate teadlikkust, käitumist ning alkoholi müügi praktilisi aspekte seoses Eestis kehtivate seadustega.

Teie panus on selles uuringus oluline. Küsitlus koosneb kolmest osast ja vastamiseks kulub 10–15 minutit. Teie vastused on anonüümsed. Palume Teil olla avatud ja aus vastustes, et saaksime paremini mõista, kuidas vähendada ööelus tekkivaid riske seoses alkoholi liigtarbimisega.

Kui Teil tekib küsimusi seoses uuritava õigustega, siis palume pöörduda Tartu Ülikooli inimuuringu eetika komitee poole e-posti aadressil etikakomitee@ut.ee või tel 737 6215. Kaebustega isikuandmete töötlemise osas palume pöörduda Andmekaitse Inspektsiooni poole tel 5620 2341.

[KÜSIMUSTIK]

Osa 1: Uuritava andmed

1. Palun märkige oma vanus

- 18–24
- 25–34
- 35–44
- 45–54
- 55–64
- 65 ja vanem

2. Teie sugu:

- Naine
- Mees
- Muu

3. Kui kaua olete töötanud meelelahutusasutuses?

- Alla aasta
- 1–2 aastat

- 3–5 aastat
- Rohkem kui 5 aastat

Osa 2: Teadlikkus ja teadmised

4. Kuidas hindate oma teadmisi Eestis kehtivatest alkoholi müügiga seotud seadustest skaalal 1 kuni 5, kus 1 tähendab väga halba teadlikkust ja 5 väga head teadlikkust?
5. Kas peate liigjoobes isikutele alkoholi müümist probleemiks?
 - Ei
 - Jah
6. Kas peate alaealistele alkoholi müümist probleemiks?
 - Ei
 - Jah
7. Kas oskate tuvastada liigjoobes klienti?
 - Ei
 - Jah
8. Kui vastasite eelmisele küsimusele jaatavalt, siis palun selgitage, mille abil te liigjoobes klienti tuvastate?
9. Kas oskate tuvastada alaealist klienti, kes üritab alkoholi osta?
 - Ei
 - Jah
10. Kui vastasite eelmisele küsimusele jaatavalt, siis palun kirjeldage, mille abil te alaealist klienti tuvastate?
11. Kas olete teadlikud teie asutuse müügikeelu põhimõtetest seoses alkoholi müügiga?
 - Ei
 - Jah
12. Kui vastasite eelmisele küsimusele jaatavalt, siis palun tooge välja peamised asutuse põhimõtted seoses alkoholi müügiga?

Osa 3: Praktikad ja hinnangud

13. Milliseid meetmeid kasutate seni alaealistele ja liigjoobes klientidele alkoholi müügi tõkestamiseks?
14. Milliseid meetmeid peate kõige tõhusamaks alaealiste ja liigjoobes klientide tuvastamisel ning nende alkoholimüügi tõkestamisel?
15. Kuidas hindate seni rakendatud riiklikke ja teie ettevõtte poolt loodud meetmeid alkoholi müügi ja klientide ohutuse parandamiseks?
16. Kui Te olete kunagi kogunud olukorda, kus klient oli alaealine või liigjoobes, siis kuidas Te sellega toimetasite?

Aitäh!

Kutsume teid jagama oma teadmisi ja kogemusi ka antud uuringu intervjuus. Intervjuu on vabatahtlik, konfidentsiaalne, toimub veebi teel ning intervjuueerijaks on uuringu juht Mariliis Öeren. Intervjuu toimumisaeg on planeeritud märtsi kuusse ning kestab u 1 tund. Sobiva intervjuu aja kokkuleppimiseks palun kirjutada gerli1987@gmail.com.

JÄRELKÜSITLUS

Olete tõenäoliselt osalenud STAD koolitusel, mis on mõeldud meelelahutusasutuste teenindajatele ja turvatöötajatele, et suurendada teadlikkust ning parandada oskusi seoses alkoholi müügi ja klientidega tegelemisega.

Käesolev küsimustik on mõeldud selleks, et koguda tagasisidet ja hinnangut koolituse rakendamise kohta Teie igapäevatoös. Teie arvamus ja kogemused on äärmiselt olulised, et saaksime paremini mõista, kuidas koolitus on mõjutanud Teie teadmisi, oskusi ja praktikaid.

Küsimustik koosneb mitmest osast, mis käsitlevad erinevaid teemasid, mida koolitus hõlmas. Teie vastused on anonüümsed ja neid kasutatakse ainult uurimise eesmärgil. Palume olla avatud ja aus vastustes ning jagada oma praktilisi kogemusi koolitusel õpitu rakendamisel.

Kui Teil tekib küsimusi seoses uuritava õigustega, siis palume pöörduda Tartu Ülikooli inimuuringute eetika komitee poole e-posti aadressil etikakomitee@ut.ee või tel 737 6215. Kaebustega isikuandmete töötlemise osas palume pöörduda Andmekaitse Inspektsiooni poole tel 5620 2341.

[KÜSIMUSTIK]

Osa 1: Uuritava andmed

1. Palun märkige oma vanus
 - 18–24
 - 25–34

- 35–44
 - 45–54
 - 55–64
 - 65 ja vanem
2. Teie sugu:
- Naine
 - Mees
 - Muu (palun täpsustage)
3. Kui kaua olete töötanud meelelahutusasutuses (aastates)?
- Alla aasta
 - 1–2 aastat
 - 3–5 aastat
 - Rohkem kui 5 aastat

Osa 2: Koolituse mõju ja tagasiside

4. Kas osalesite STAD koolitusel vastutustundliku alkoholi müügi ja klientide alkoholi tarvitamise teemal?
- Ei
 - Jah
5. Kui jah, siis palun hinnake järgnevalt, kuidas STAD koolitus on mõjutanud Teie teadmisi, käitumist ja organisatsiooni praktilist tegevust seoses alkoholi müügi ja klientide alkoholi tarvitamisega (1 - väga vähe, 5 - väga palju):
- a. Teie teadmised alkoholi müügi ja seda reguleerivate seaduste kohta tõusid:
- 1
 - 2
 - 3
 - 4
 - 5
- b. Teie isiklik käitumine alkoholi müügi ja klientidega suhtlemise osas on muutunud positiivsemaks:
- 1
 - 2

- 3
 - 4
 - 5
- c. Teie organisatsiooni praktiline tegevus seoses alkoholi müügi ja klientide alkoholi tarvitamisega on muutunud positiivsemaks:
- 1
 - 2
 - 3
 - 4
 - 5
- d. Kuivõrd nõustute, et STAD koolituses osalemine on kasulik, et vähendada alaealistele ja joobes isikutele alkoholi müüki?
- 1
 - 2
 - 3
 - 4
 - 5
- e. Kas olete märganud, et koolitus on mõjutanud klientide käitumist ja reaktsioone Teie teeninduses seoses alkoholi müügiga? Palun kirjeldage.
6. Milliseid muutusi olete märganud oma kolleegide käitumises pärast koolitust?
7. Palun jagage konkreetseid näiteid sellest, kuidas STAD koolitus on mõjutanud Teie tööd või organisatsiooni praktikaid seoses alkoholi müügi ja klientide alkoholi tarvitamisega?
8. Skaalal 1–5 (1 ei soovita üldse, 5 soovitan kindlasti), kuivõrd soovitaksite kolleegil, kes ei ole STAD koolitusel osalenud, koolitusel osaleda?

Osa 3: Parendusettepanekud

9. Millised aspektid koolitusest Teie arvates kõige enam aitasid Teie tööd ja organisatsiooni praktilisi tegevusi paremaks muuta?
10. Kuidas saaksite STAD koolitust veelgi praktilisemaks muuta või mida soovitaksite selle juurde lisada?
11. Kas on muid märkusi või tagasisidet, mida sooviksite jagada koolituse sisu kohta?

Aitäh!

Kutsume teid jagama oma teadmisi ja kogemusi ka antud uuringu intervjuus. Intervjuu on vabatahtlik, konfidentsiaalne, toimub veebi teel ning intervjuerijaks on uuringu juht Mariliis Öeren. Intervjuu toimumisaeg on planeeritud märtsi kuusse ning kestab u 1 tund. Sobiva intervjuu aja kokkuleppimiseks palun kirjuta gerli1987@gmail.com.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Gerli Grünberg,

1. Annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose Meelelahutusasutuste teenindajatele ja turvatöötajatele mõeldud STAD koolitusprogrammi rakendatavusuuring Tartu ööklubide näitel, mille juhendaja on Mariliis Öeren, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Gerli Grünberg

10.05.2024